

Značilnosti in posebne potrebe oseb z nizkimi izobraževalnimi dosežki v OŠO ter strategije dobre poučevalne prakse

dr. Milena Košak Babuder
Pedagoška fakulteta Univerza Ljubljana

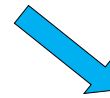

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Učne težave

Splošne UT

Specifične UT

- Osebe, ki počasneje usvajajo znanja
- Priseljenci
- **Osebe, ki izhajajo iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine**

- **Disleksija**
- Diskalkulija
- **Neverbalne specifične učne težave *in* dispraksija (dissgrafija)**

Revščina – učne težave, kot posledica manj spodbudnega okolja zaradi revščine

Pri odraslih, ki izhajajo in živijo v revščini in se soočajo z izobraževalno neuspešnostjo, najpogosteje zasledimo:

- jezikovno-kulturno drugačnost,
- nižje izobrazbene dosežke in
- slabšo sposobnost socialnega vključevanja.

Prepletajo se različni neugodni dejavniki, kot so:

- slaba samopodoba,
- skromno predznanje,
- socio-kulturni dejavniki,
- slabše razvite jezikovne in komunikacijske sposobnosti,
- slabše razvite strategije,
- vedenjske posebnosti ter drugi.

Prilagoditve v VI za odrasle, ki izhajajo iz revščine

- ➔ **Zagotavljanje priložnosti, da delajo v različnih socialnih skupinah** (kooperativne učne skupine, vrstniška pomoč in razpravljanje v skupini);
- ➔ **Uporabljanje učnih pristopov, ki slonijo na stvarnosti** – učne izkušnje in reševanje problemov, ki slonijo na problemih iz realnega življenja;
- ➔ **Spodbujanje interdisciplinarnega poučevanja** (paralelno, multidisciplinarno, celostno in terensko poučevanje);
- ➔ **Aktivno vključevanje odraslega** (dejavnosti s konkretnim, stvarnim materialom in diferenciacije glede na posameznikov interes);

Prilagoditve v VI za odrasle, ki izhajajo iz revščine

- ➔ **Analiza učnega in bralnega stila** – pri poučevanju, ki sloni na učnih in bralnih stilih, slonimo na močnih področjih in preferencah vsakega posameznika, hkrati pa se s tem odstranjujejo ovire za učenje;
- ➔ **Uporaba pristopa multikulturnega poučevanja** – multikulturni pristop poučevanja upošteva različnost socialno-kulturnega okolja;
- ➔ **Spodbujanje strategij s spraševanjem** (postavljanje vprašanj na višjem nivoju, postavljanje raziskovalnih vprašanj, parafraziranje vprašanj ter zagotavljanje verbalnih in fizičnih spodbud ter spodbud s kretnjami).

Vrste specifičnih učnih težav:

- **disleksija**
(težave pri usvajanju branja, pisanja in pravopisa);
- **diskalkulija**
(težave pri usvajanju matematičnega pojmovnega, proceduralnega, deklarativnega in problemskega znanja);
- **NSUT z dispraksijo**
(koordinacijske težave na področju grobe in fine motorike ter motorike govornega aparata, težave socialne integracije, orientacije) itd.

Disleksija

Disleksija oz. specifična motnja branja:

- ➡ prizadene predvsem razvoj pismenosti ter veščin, povezanih z jezikom;
- ➡ verjetno je prisotna že ob rojstvu in vpliva na posameznika vse življenje;
- ➡ težave na področju predelovanja glasov, hitrega poimenovanja, delovnega pomnjenja, hitrosti procesiranja in razvoja avtomatizacije veščin, ki ovirajo posameznikovo izvajanje na področju prizadetih veščin, zaradi česar je to zato slabše, kot so njegove siceršnje sposobnosti.

Pri tej specifični učni težavi so običajne metode poučevanja neučinkovite, vendar lahko s specifičnimi oblikami obravnave oz. ukrepi, ki vključujejo tudi rabo informacijske tehnologije, učne podpore in svetovanja, ublažimo neugodne učinke prisotnih težav (Kavkler idr., 2010).

Definicija specifičnih učnih težav pri branju - DISLEKSIJA

Disleksija kot nevrološko pogojena, vseživljenjska motnja vključuje dva ključna simptoma:

- (1) **šibki sposobnosti branja in črkovanja**, ki nista v skladu z drugimi sposobnostmi ter **pomanjkljiva avtomatizacija** ter **pomanjkljiva tekočnost branja in črkovanja** (Mather in Wendlig, 2012).

Težave pa so prisotne tudi na področju

avtomatizacije osnovnih veščin

računanja

organizacijskih veščin

operiranja z zaporedji

(EDA, 2007)

hitrega poimenovanja

delovnega pomnjenja

emocionalnega dozorevanja

Popularni miti o disleksiji

Disleksija:

- je bolezen;
- je pomanjkanje sposobnosti;
- je posledica pomanjkljivega učenja;
- je rezultat lenobe;
- je posledica pomanjkanja pozornosti;
- je značilna le za otroke;
- izgine z zrelostjo;
- izgine s povečanjem časa učenja.

Disleksija

- ➔ **Simptomi disleksije pri odraslih so zelo podobni simptomom pri otrocih.**
- ➔ **Najpogostejši simptomi pri odraslih pa so:**
 - težave z koncentracijo
 - šibke veščine pomnjenja
 - nemirnost
 - težave s pomnjenjem prebranega
 - počasno branje
 - pozabljanje smeri
 - težave z upravljanjem časa
 - težave z razumevanjem prebranega

Disleksija

➔ Učinkoviti načini poučevanja odraslih z disleksijo – specifične strategije in pristop multi-strategij:

- **Spremljanje razumevanja**, pri katerem se bralec nauči, kako naj se zaveda svojega razumevanja tekom branja ter se nauči postopkov, kako se spopasti s težavami razumevanja, ko se le-te pojavijo.
- **Kooperativno učenje**, pri katerem se odrasli, ki sodelujejo skupaj, naučijo strategij, ki se tičejo branja.
- **Grafični in pomenski organizatorji**, ki omogočajo bralcu, da grafično (napiše ali nariše) predstavi pomen in odnose med idejami, ki poudarjajo besede v besedilu.

Disleksija

- **Zgradba zgodbe**, iz katere se bralec nauči vprašati in odgovoriti na KDO, KAJ, KJE, KDAJ in ZAKAJ vprašanja o zasnovi ter napravi časovni trak za osebe in dogodke v zgodbi.
- **Odgovarjanje na vprašanja**, ki jih zastavi učitelj.
- **Tvorjenje KAJ, KDAJ, KJE, ZAKAJ, KAJ SE BO ZGODILO, KAKO in KDO vprašanj**, s katerimi bralec preveri samega sebe.
- **Povzemanje**, pri katerem bralec skuša določiti in zapisati glavne ideje, ki se povezujejo v neko povezano, razumljivo celoto.
- **Učenje multi-strategij**, v kateri bralec uporablja različne postopke skupaj z učiteljem, medtem ko bere.

Disleksija – prilagoditve gradiv

- ➔ **Dober kontrast med ozadjem in črkami**
izogibanje črnemu tisku na beli podlagi (skotopični sindrom – Meares-Irlen sindrom);
- ➔ **Velikost črk**
(12) 14 in 18, z razločnim, čitljivim izgledom (*izogibanje poševni obliki črk, podčrtavanju besed brez presledkov*);
- ➔ **Sans sarifna oblike tiska in razširjena pisava**
Arial, Calibri, Century Gothic, **Comic Sans**, Verdana, Helvetica, Tahoma, Trebuchet. ~~Times New Roman~~ črke.
- ➔ **Razmak med vrsticam – presledki med odstavki**
(1,5 – 2), omogoča sledenje z roko, prstom;

Disleksija – prilagoditve gradiv

- **Vrsta tiska** – ~~velike tiskane črke~~: male tiskane črke
- **Mat površina papirja;**
- **Poravnava vrstic le na levem robu;**
- **Največ 60 do 70 znakov v vrstici, 18 besed v povedi,** vrstica naj se ne konča s predlogom;
- **Presledki med odstavki;**
- **Uporaba okvirčkov za poudarjanje pomembnega besedila;**
- **Jedrnate, krajše, jezikovno poenostavljene vsebine – informacije, kratka poglavja** – enciklopedije s slikami, kratke, enostavne povedi;
- **Jasna navodila** – čim manj dolgih stavkov za pojasnjevanje;
- **Besedilo brez grafičnega ozadja** – grafično ozadje otežuje branje; pomembne informacije (npr. glede časa in prostora) so napisane skupaj.

Strategije pomoči

→ Navodila

- **Izogibanje kompleksno sestavljenim in dolgim pisnim navodilom** (izguba podrobnosti v nepretrganih navodilih);
- **razčlenitev dolgih navodil na krajša** (v alinejah);
- **obarvanje ključnih delov navodil;**
- **kratka in razločna ustna navodila ...**

Strategije pomoči

→ Predavanja in učne ure

- Strukturirano in razčlenjeno;
- Interaktivno;
- Podprto z vizualnimi pripomočki.

Osnovne smernice:

- pregled teme, ki bo predstavljena na začetku ure (*učenci in dijaki tako vedo, kaj naj pričakujejo*);
- veliko primerov;
- spodbujanje aktivnega in omogočanje multisenzornega učenja;
- pogosto povzemanje predstavljene snovi;
- jasna predstavitev novih pojmov, idej in konceptov itd.

Podporna tehnologija – programska oprema

- **Brezplačni programi za risanje miselnih vzorcev:**
 - **Edrow soft** <http://www.edrawsoft.com/freemind.php>
 - **Mmind** <http://www.xmind.net/>
- **PickPick – urejevalnik slik**
http://www.picpick.org/en/download_free
- **Učitelj tipkanja** <http://typingsoft.com/download.htm>
- **Smart pen** - <http://www.smartpen.si/>
- **Prenosni optični čitalci – skenerji**
- **Camscanner - aplikacija za pametni telefon**
https://play.google.com/store/apps/details?id=com.intsig.camscanner&feature=search_result#?t=W251bGwsMSwxLDEslmNvbS5pbnRzaWcuY2Ftc2Nhbm5lciJd

- Prenosni optični čitalci – skenerji
- Programi za bralnike: Mobipocket reader; FBReader; Calibre;
- Spletni pretvornik: <http://www.online-convert.com>
- Prevajalnik besedila v govor – govorec
<http://govorec.amebis.si/>
- Izdelovanje mp3 posnetkov:
- Audacity
<http://audacity.sourceforge.net/?lang=sl>

NSUT in dispraksija

- ➔ NSUT so **kompleksna nevrolško pogojena motnja**, ki s svojimi razsežnimi učinki vpliva na vsakodnevno delovanje odraslih pri delu in pri izobraževanju.
- ➔ Pogostost pojavljanja NSUT: med 1 % in 10 % populacije oseb z učnimi težavami in med 0,1 % do 1 % splošne populacije, brez razlik med spoloma
- ➔ Odraslih z NSUT imajo osnovni primanjkljaj na neverbalnih področjih, kot so **področje načrtovanja, organizacije, socialnih interakcij, vzdrževanja razpoloženja in koordinacije**.

NSUT in dispraksija

Dispraksija – motorična koordinacijska motnja, ki se odraža pri:

- ➔ **jezikovnem izražanju;**
- ➔ **neverbalni komunikaciji** (*slabo prepoznavajo neverbalne znake in tudi sami velikokrat uporabljajo neustrezne*);
- ➔ **pisanju** (*imajo težave s kontrolo pritiska, smerjo zapisa, gibanjem pisala, avtomatizacijo pisanja, zato neprestano zavestno kontrolirajo zapis posameznih črk*);
- ➔ **branju** (*se izgubljajo v tekstu*);
- ➔ **pri orientaciji in gibanju v prostoru.**

Ključne strategije pri delu z odraslimi z NSUT:

- razumevanje NSUT in težav z dispraksijo;
- **poučevanje in učenje naj sloni na močnih področjih**, kot so spomin in sledenje pravilom;
- zagotavljanje **dodatne pomoči pri upravljanju s časom in organizacijo**;
- ob pojavu težav, naj težave rešujejo osebe, ki so predvidljive ter sprejemajo in razumejo odraslega z NSUT / dispraksijo;
- poudarjanje **samozagovornišva** po modelu in preko igre vlog;
- razumeti, da odrasli z NSUT / dispraksijo težko zaprosijo za pomoč;
- **tutoriranje** pri pisnih nalogah.

Za odrasle z NSUT in dispraksijo so poleg težav značilne tudi številne dobre lastnosti, kot je vztrajnost, zanesljivost, poštenost in želja da bi uspeli.

Prilagoditve pri odraslih z NSUT in dispraksijo

- **Prilagoditve prostora** (*prostor v učilnici, postavitev in urejenost klopi*);
- **Učenje s pomočjo rubrik** (*ocenjevalno orodje z nizom kriterijev za samoocenjevanje*);
- **Učenje s pomočjo modelov**;
- **Uni-modalni način poučevanja**;
- **Posredovanje pisnih navodil pred pričetkom naloge**;
- **Fotokopiranje učnih gradiv**;
- **Reduciranje večje količine vizualnih informacij**;
- **Preverjanje osredotočenosti odraslega z neverbalnimi gestami**;
- **Uporaba dogovorjenih znakov**;
- **Pogosto preverjanje razumevanja učne snovi pri odraslem**;
- **Učenje s pomočjo grafičnih shem**.

Naravoslovje – potrebne so zelo dobre vizualne in prostorske sposobnosti, ki jih osebe z NSUT in z dispraksijo nimajo

Pristop v poučevanju (tradicionalen način poučevanja ni ustrezen):

- ⇒ **Uni-modalen način poučevanja** (najprej zelo natančna verbalna razlaga, nato prikaz na tabli) – *primernost učbenikov?*;
- ⇒ **Enobarvne prezentacije, delovni listi** (zmanjšajo distraktibilnosti) – uporaba delovnih zvezkov;
- ⇒ **Ne spodbujamo ugibanje, ocenjevanja rezultata, rešitve** (ne razumejo, kaj to pomeni in prihajajo do nerealnih rešitev);
- ⇒ **Problemske naloge povezane s časom** (digitalna ura)

Naravoslovje

Težave pri reševanju kemijskih in matematičnih besedilnih nalog:

- ⇒ **Prepoznavanje relevantnih oz. irelevantnih informacij;**
- ⇒ **Povezovanje besed s posameznimi računskimi operacijami;**
- ⇒ **Prenašanje in prerazporejanje števk v računi (pisno računanje);**

Prilagoditev:

- ⇒ **Slovar besed povezanih s posameznimi kemijskimi reakcijami;**
- ⇒ **Barvno označevanje pomembnih podatkov, besed, informacij;**
- ⇒ **Ponazoritev problema z enostavnimi grafičnimi prikazi;**

Naravoslovje

Osnovne aritmetične veščine – težave:

⇒ Jasno in pravilno oblikovanje števk in števil (formule ...)

⇒ **Prepisovanje s table** (napake pri prepisovanju)

vizualno-organizacijske veščine ter veščine razlikovanja

Prilagoditev:

- formule napisane na listu papirja (*prepisovanje*);
- milimetrski papir;
- dovolj prostora (*ne razdeljevanje nalog na razrezane dele lista*);
- ne več kot 8-10 nalog na listu papirja (*delovni listi z 25-100 računi so neustrezni*);
- spominske kartice (flash cards) za utrjevanje priklica kemijske formule, (*primerne so le za 'vizualne' učence*) – slušni trening, učenje z rimo;

⇒ Testi pri disleksiji:

- se izogibamo nalogam:

- tipa dopolnjevanja (težave s priklicem);
- širših oz. esejskih vprašanj (težave z zaporedjem, organizacijo);
- ki zahtevajo: naštevanje dejstev (letnice, seznamei dejstev...), navajanje dobesednih definicij;
- ki se navezujejo na podatke na prejšnjih straneh,
- ki zahtevajo vračanje na začetek naloge.

- se poslužujemo nalog:

- tipa povezovanja,
- zaprtega tipa – prepoznavanja pravih informacij,
- tipa urejanja (vendar ne preveliko število odgovorov in podobnih odgovorov),
- ki zahtevajo pojasnjevanja,
- kratka navodila – kratke povedi s podčrtanimi ključnimi informacijami;
- v katerih otrok grafično ponazori, shematsko predstavi odgovor.

⇒ Testi pri NSUT in dispraksiji:

- se izogibamo nalogam:

- širših oz. esejskih vprašanj (težave s pisanjem);
- ki se navezujejo na podatke na prejšnjih straneh;
- ki zahtevajo vračanje na njen začetek;
- grafičnega ponazarjanja.

- lahko vključimo naloge (NSUT in dispraksija):

- ki zahtevajo naštevanje dejstev (letnice, sezname dejstev ...), navajanje dobesednih definicij,
- tipa dopolnjevanja,
- tipa povezovanja,
- zaprtega tipa – prepoznavanja pravih informacij,
- tipa urejanja (vendar ne preveliko število odgovorov),
- ki zahtevajo pojasnjevanja,
- kratka navodila s podčrtanimi ključnimi informacijami,
- vizualnih informacij in komentarjev, ki niso povezani s samo nalogo.